

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף ה

הקפת כל הראש וגילוח הפיאות

נאמר, "לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנד" (ויקרא י"ט כ"ז), ללמד שאסור לגלח את שערות הראש באופן שתהיה התגלחת מקיפה סביב סביב בשווה עד שיהיו השערות הנשארות לפני אזניו בגובה השערות שמעל אזניו, ומכאן שאסור לגלח את פאותיו.

יש אומרים, שמדין תורה האיסור הוא רק כשמגלח סביב הראש, ומניח שער באמצע הראש מעל, שבכך הוא מקיף את הראש, אבל כשמגלח את כל הראש כולו, מאחר שאין כאן הקפה, לא אסרה תורה את גילוח הפיאות [=הקפת כל הראש לאו שמה הקפה], ואין כאן איסור אלא מדברי חכמים.

ולדעת הברייתות המובאות להלן, מדין תורה האיסור הוא גם כשמגלח כל הראש, כל שמגלח את הפיאות, יש כאן איסור תורה [=הקפת כל הראש שמה הקפה].

תגלחת מצורע דוחה איסור הקפת הראש

המצורע, ביום שנרפא מצרעתו, מביא צפורים ומגלח, וביום השביעי מגלח פעם שניה, כמו שנאמר, "והקה ביום השביעי יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו ואת גבת עיניו ואת כל שערו יגלח וכבס את בגדיו ורחץ את בשרו במים וטהר" (ויקרא י"ד ט').

ולדעת הברייתא, אף שאר בני אדם אסורים לגלח את פאת ראשם, גם כשהם מגלחים את כל הראש, כי הקפת כל הראש שמה הקפה, המצורע מותר לגלח כל שערות ראשו, שנאמר בו בפירוש, "יגלח ... את ראשו", להתיר לו תגלחת כל הראש.

ואמרו, שמאחר שלמדנו שמצוות תגלחת מצורע דוחה איסור הקפת הראש, יש ללמוד מכאן, שכן הדין בכל התורה, שמצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.

ודחו זאת, כי אפשר שרוב איסורי תורה אין מצוות עשה דוחה אותן, ורק את איסור הקפה מצוות עשה דוחה, כי איסור הקפה הוא איסור קל משאר איסורים, שאינו שווה בכל, שרק האנשים אסורים להקיף ראשם, אבל הנשים מותרות.

תגלחת מצורע דוחה

איסור גילוח זקן הכהנים

הכהנים אסורים לגלח זקנם, שנאמר בהם,

"ופאת זקנם לא יגלחו" (ויקרא כ"א ה').

ומבואר בברייתא, שאם היה המצורע כהן, שדינו לגלח את כל שערו ביום שביעי לטהרתו, הוא מותר לגלח ביום השביעי גם את זקנו, כי במצורע נאמר בפירוש, "יגלח ... ואת זקנו", להתיר לו תגלחת הזקן.

ואמרו, מאחר שלמדנו שמצוות תגלחת מצורע דוחה איסור גילוח הזקן, יש ללמוד מכאן, שכן הדין בכל התורה, מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.

ואין לדחות ולומר, שמכאן יש ללמוד שמצוות עשה דוחה רק איסורים כאיסור תגלחת זקן, שאינו שווה בכל.

שהרי ענין זה, שמצוות עשה דוחה איסור שאינו שווה בכל, כבר נוכל ללמוד ממה שפירשה תורה שתגלחת מצורע דוחה איסור הקפת הראש.

ומתוך כך שחזרה ופירשה שהיא דוחה גם איסור תגלחת זקן, על כרחך באה ללמד שמצוות עשה דוחה גם איסור חמור יותר, כלומר איסור השווה בכל.

ודחו זאת, כי אפשר, שבאמת מצוות עשה

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

אינה דוחה איסור השווה בכל, ואף על פי שכבר למדנו שמצוות עשה דוחה איסור שאינו שווה בכל, הוצרכה לפרש שתגלחת מצורע דוחה איסור גילוח זקן של כהנים שאינו שווה בכל,

כי היה מקום לומר, שאף שבדרך כלל מצוות עשה דוחה איסור שאינו שווה בכל, לא תדחה איסור תגלחת זקן כהנים, כי כהנים רבתה בהם תורה מצוות הרבה, ואפשר שאיסורים שלהם, אף שאינם שווים בכל, חמורים משאר איסורים שאינם שווים בכל.

תגלחת מצורע דוחה איסור תגלחת של נזיר

הנזיר אסור לגלח את ראשו, שנאמר בו, "כָּל יְמֵי נְדָר נְזִירוֹ תַעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֵאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִים אֲשֶׁר נָזִיר לֵה' קָדֵשׁ יִהְיֶה גִדְּל פָּרַע שְׁעַר רֵאשׁוֹ" (במדבר ו' ה').

ומבואר בברייתא, שאם היה המצורע נזיר, שדינו לגלח את כל שערו ביום שביעי לטהרתו, הוא מותר לגלח ביום השביעי את ראשו, כי במצורע נאמר בפירוש, "יִגְלַח ... אֶת רֵאשׁוֹ", להתיר לו תגלחת כל הראש.

ואמרו, מאחר שלמדנו שמצוות תגלחת מצורע דוחה איסור תגלחת נזיר, יש ללמוד מכאן, שכן הדין בכל התורה, מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.

ודחו זאת, כי אפשר שרוב איסורי תורה אין מצוות עשה דוחה אותן, ורק את איסור תגלחת נזיר מצוות עשה דוחה. כי איסור תגלחת נזיר הוא איסור קל משאר איסורים, שישנו בשאלה, שיכול להישאל לחכם ויתיר לו, ואינו איסור מוחלט.

וראיה לדבר זה, שכן הנזיר יש בו בתגלחתו גם איסור לא תעשה "תַעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֵאשׁוֹ", וגם מצוות עשה "גִדְּל פָּרַע שְׁעַר רֵאשׁוֹ".

ואף על פי כן, מצוות עשה דוחה את העשה והלא תעשה, ואין אנו למדים ממנו לכל התורה, שמצוות עשה דוחה מצוות עשה ואיסור לא תעשה.

ועל כרחך הטעם לכך, כי מצוות נזיר קלות, שישנן בשאלה, ואף שנוכל ללמוד מכאן שמצוות עשה דוחה אפילו עשה ולא תעשה קלות שישנן בשאלה, לא נלמד מכאן שהיא דוחה איסור לא תעשה אחר אף כשהוא לבדו.

סמיכות כלאים וציצית מופנית לדברי הכל

בדף ד' נתבאר, שענין זה שכלאים מותרים בציצית, למד מסמיכות הכתובים "לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּיִם צִמְרִים וּפְשָׁתִים יַחְדָּו. גְּדָלִים תַעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע פְּנֵיפֹת פְּסוּתָךְ אֲשֶׁר תִּכְסֶה בָּהּ" (דברים כ"ב י"א-י"ב).

עוד נתבאר שם, שלדעת חכמים הלומדים בכל מקום מסמיכות הכתובים. וכן לדעת רבי יהודה, אם הוא לומד מסמיכות הכתובים במקום שיש הוכחה לכך. מובן מדוע יש ללמוד כאן מסמיכות הכתובים הללו.

ואף לדעת רבי יהודה, אם הוא לומד מסמיכות הכתובים במקום שהכתוב מופנה, לפי משנת רבי ישמעאל, האומר, שבכל מקום שנאמר "בגד" סתם, הכוונה לבגד צמר או פשתים, הכתוב "צִמְרִים וּפְשָׁתִים" מופנה, לדרוש סמוכים.

אבל לדעת החולקים על משנת רבי ישמעאל, הכתוב "צִמְרִים וּפְשָׁתִים" אינו מופנה, שהרי נכתב ללמד שהכלאים הם צמר ופשתים, ואם כן, אם לדעת רבי יהודה, אין דורשים סמוכים אלא כשהכתוב מופנה לכך, אין לנו לדרוש כאן סמוכים.

עד כאן נתבאר לעיל בדף ד'. ועתה חזרו ואמרו, שלדברי הכל הכתוב מופנה לדרוש ממנו סמוכים, אלא שהכתוב המופנה אינו "צִמְרִים וּפְשָׁתִים", אלא כתוב אחר, כפי

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

שיתבאר בעזה"י.

א. "גְּדָלִים".

מתחילה רצו לומר, שהמילה המיותרת להיות מופנית לדרוש סמוכים היא המילה "גְּדָלִים", שכן די היה לכתוב "ציצית תעשה לד", ומתוך כך שנכתב "גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לְדָ", הרי זה נחשב מופנה לדרוש סמוכים.

ודחו זאת ואמרו, שהמילה "גְּדָלִים" נכתבה לצורך ואינה מיותרת, שכן היא באה ללמד על מניין חוטי הציצית, שכל גדיל הוא לכל הפחות שני חוטים, ונאמר "גְּדָלִים", ללמד שיהיו ארבעה.

ועוד נאמר, "וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת" (במדבר ט"ו ל"ח), ללמד, שאותם ארבעה אתה נותן בבגד עד אמצעם, כך שיהיו תלויים בו ויוצאים משני הצדדים שמונה חוטים, ופותרם באופן שמקצתם גדיל ומקצתם ענף.

ב. "יִחְדּוּ".

שוב אמרו, שהמילה המיותרת להיות מופנית לדרוש סמוכים היא המילה "יִחְדּוּ". שכן די היה לכתוב "לא תִלְבַּשׁ שֵׁעֲטָנִי צֶמֶר וּפְשָׁתִים", ונכתב גם "יִחְדּוּ" להיות מופנה לדרוש סמוכים.

ודחו גם זאת ואמרו, שלצורך נכתבה המילה "יִחְדּוּ", שכן היא באה ללמד שאין כלאים אלא כשהצמר והפשתים מחוברים בחיבור טוב. אבל המחבר בגד צמר ובגד פשתים בחוט ותוכף תכיפה אחת, מאחר שאינו החיבור הזה מתקיים אין כאן איסור כלאים, ורק אם תוכף שתי תכיפות יש כאן איסור כלאים.

ג. "שֵׁעֲטָנִי".

מסקנת הסוגיה, שהמילה המיותרת להיות מופנית לדרוש סמוכים היא המילה "שֵׁעֲטָנִי". שכן די היה לכתוב "לא תִלְבַּשׁ צֶמֶר וּפְשָׁתִים יִחְדּוּ", ונכתב גם "שֵׁעֲטָנִי", להיות מופנה לדרוש סמוכים.

ואמנם כדי לדרוש סמוכים היה יכול לכתוב גם, "לא תִלְבַּשׁ כְּלָאִים צֶמֶר וּפְשָׁתִים יִחְדּוּ" והיתה המילה "כלאים" מיותרת לדרוש סמוכים.

ומתוך כך שלא נכתב "כלאים" אלא "שֵׁעֲטָנִי", למדו דין נוסף, והוא, שאין איסור כלאים אלא כשהיו הצמר והפשתן, שוע [=חלק], טווי, ונוז [=ארוג], כלומר מתוקן היטב.

מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה

לדברי הכל, אף לדעת רבי יהודה, אם דורש סמוכים רק במקום שהכתוב מופנה, ואפילו אם הכתוב "צֶמֶר וּפְשָׁתִים" אינו מופנה, הכתוב "שֵׁעֲטָנִי" מופנה, ללמוד ממנו שמצוות ציצית דוחה איסור כלאים.

ומכאן יש ללמוד, שכן הדין בכל מצוות התורה, מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.

יש מצוות עשה שדוחות גם

לא תעשה חמור שיש בו כרת

נתבאר, שמאחר שלמדנו שמצוות עשה של ציצית דוחה איסור לא תעשה של כלאים, יש ללמוד, שכן הדין בכל מצוות התורה, מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.

ומכאן יש ללמוד רק זאת, שמצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה קלה, שאין בה עונש כרת, כמו מצוות לא תעשה של כלאים שאין בה עונש כרת. אבל אין ללמוד מכאן, שמצוות עשה דוחה גם איסור לא תעשה חמור שעונשו כרת.

ומכל מקום מצינו מספר מצוות עשה, שדוחות גם מצוות לא תעשה חמורות שיש בהן עונש כרת, אלא שאין ללמוד מהן שכן הדין גם בשאר מצוות עשה.

ולהלן נכתוב בעזה"י אלו מצוות עשה דוחות מצוות לא תעשה שיש בהן כרת, ומדוע אין

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ללמוד מהן, שכן הדין בשאר מצוות.

מצוות מילה דוחה איסור כרת של שבת

המילה היא מצוות עשה, שנאמר "וּבְיוֹם וְעָשִׂיתָ מְלָאכָה בַשַּׁבָּת הִיא מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שנאמר "וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַה' אֶלְקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אֹתָהּ וּבְנֶךָ וּבִתֶּךָ עֲבָדֶךָ וְאִמֶּךָ וּבְהִמְתָּךְ וְגֵרֶךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ" (שמות כ' ט'). והעובר על כך עונשו **כרת**, שנאמר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מִחֻלְלֶיהָ מוֹת יוּמַת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמִּיהָ" (שמות ל"א ד').

ואף על פי שהשבת חמורה, שיש בה לא תעשה שעונשו כרת, מצוות עשה של מילה דוחה אותה, שנאמר "וּבְיוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל", אפילו בשבת.

ומכל מקום אין ללמוד ממצוות מילה, שכל מצוות עשה דוחה גם לא תעשה חמור שיש בו עונש כרת.

כי אפשר שרק מצוות מילה, שהיא חמורה, משום שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות, דוחה מצוות לא תעשה שיש בה כרת. אבל שאר מצוות עשה, אינן דוחות מצוות לא תעשה שיש בהן כרת.

מצוות פסח דוחה איסור כרת של שבת

הקרבת קרבן פסח היא מצוות עשה, שנאמר "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ" (במדבר ט' ב'). ועשיית מלאכה בשבת היא מצוות לא תעשה שיש בה עונש כרת כפי שנתבאר.

ואף על פי שהשבת חמורה, שיש בה לא תעשה שיש בו עונש כרת, מצוות עשה של הקרבת הפסח דוחה אותה, שנאמר "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ", אפילו בשבת.

ומכל מקום אין ללמוד ממצוות פסח, שכל מצוות עשה דוחה גם לא תעשה שיש בו עונש כרת.

כי אפשר שרק מצוות פסח, שהיא חמורה, שהמבטלה עונש כרת, דוחה מצוות לא תעשה שיש בה כרת, אבל שאר מצוות עשה, אינן דוחות מצוות לא תעשה שיש בהן כרת.

מצוות תמיד דוחה איסור כרת של שבת

הקרבת קרבן התמיד היא מצוות עשה, שנאמר "אֶת הַקֶּבֶשׁ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר וְאֶת הַקֶּבֶשׁ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָיִם" (במדבר כ"ח ד'). ועשיית מלאכה בשבת היא מצוות לא תעשה שיש בה עונש כרת כפי שנתבאר.

ואף על פי שהשבת חמורה, שיש בה לא תעשה שעונשו כרת, מצוות עשה של הקרבת התמיד דוחה אותה, שנאמר "תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ", אפילו בשבת.

ומכל מקום אין ללמוד ממצוות הקרבת התמיד, שכל מצוות עשה דוחה גם לא תעשה שיש בו עונש כרת.

כי אפשר שרק מצוות הקרבת התמיד, שהיא מצווה תדירה בכל יום, דוחה מצוות לא תעשה שיש בה כרת, אבל שאר מצוות עשה, אינן דוחות מצוות לא תעשה שיש בהן כרת.

אין ללמוד מהצד השווה

כשם שאין ללמוד מכל אחת ממצוות עשה אלו, מילה, הקרבת הפסח והקרבת התמיד, שגם שאר מצוות עשה יהיו דוחות לא תעשה שיש בו עונש כרת, כך אין ללמוד זאת מהצד השווה של שתיים מהן, או של שלושתן יחד.

ממילה ופסח אין ללמוד, כי שתיהן מצוות עשה חמורות, שהמבטלן עונש כרת.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף ה

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

מפסח ותמיד אין ללמוד, כי שתיהן מצוות עשה חמורות, שהן צורך גבוה.

ממילה ותמיד אין ללמוד, כי שתיהן מצוות עשה חמורות, שנתנו קודם מתן תורה, וכדעת האומרים, שעולה שהקריבו ישראל בסיני עולת תמיד היתה.

וכמו כן משלושת המצוות הללו יחד גם כן אין ללמוד, כי כולן מצוות עשה חמורות, שניתנו קודם מתן תורה.

כבוד אב ואם אינו דוחה איסורי שבת

כבוד אב ואם היא מצוות עשה, שנאמר, "כַּבֹּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ" (שמות כ' י"א), ואיסור עשיית מלאה בשבת היא מצוות לא תעשה שיש בה כרת [כפי שנתבאר].

ושנינו בברייתא, שהיה מקום לומר, שמצוות עשה של כבוד אב ואם תהא דוחה את השבת.

וכדי שלא נאמר כן, אמרה תורה בפירוש, "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבָּתִי תִשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא י"ט ג'). כלומר, מאחר שאני אלוקיכם, כולכם חייבים בכבודי, אתה ואביך ואמך, ולכן מצוות כבוד אב ואם אינה דוחה את השבת.

ללמוד שאר מצוות ממצוות כבוד אב ואם

מבואר שאם לא הכתוב "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" המלמד שמורא שמים קודם לכבוד אביו ואמו, מצוות עשה של כבוד אב ואם היתה דוחה איסורי שבת, אף על פי שאיסורי שבת הן מצוות לא תעשה שיש בה כרת.

והקשו מדוע לא נלמד מכאן, ששאר מצוות עשה שאין בהן את הטעם הזה, ידחו גם מצוות לא תעשה שיש בה כרת.

דף ו

ומתחילה תירצו שבאמת ענין זה שמצוות עשה של כבוד אב ואם אינה דוחה מלאכות שבת שהן לא תעשה שיש בהן כרת, דין פשוט הוא, כי שום מצוות עשה אינה דוחה לא תעשה שיש בו כרת.

ומה שאמרו שהיה מקום לומר שמצוות עשה של כבוד אב ואם תדחה איסור שבת, הכוונה לאיסור לא תעשה גרידא שיש בשבת, שהוא איסור מחמר אחר בהמתו, הלמד מהכתוב "וַיֹּסֵם הַשָּׁבִיעִי שַׁבָּת לְה' אֱלֹהֵיכֶם לֵאמֹר תַּעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אֲתָה וּבִנְךָ וּבִתְךָ עִבְדְּךָ וְעַמֶּיךָ וּבְקִמְתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ", והוא איסור לא תעשה שאין בו עונש כרת, שאינו עושה מלאכה בעצמו.

ודחו זאת, שאם כן יש לך ללמוד מכאן, שמצוות עשה אינה דוחה אפילו לא תעשה גרידא.

ואין לומר, שדווקא לאו של שבת שהוא חמור אינה דוחה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, שמתוך כך שכבוד אב ואם אינו דוחה שבת, למדו שאינו דוחה שאר מצוות, ולא חילקו בין שבת לשאר מצוות.

ומסקנת הגמרא, שאמנם לולא הכתוב המלמד שמורא שמים קודם למורא כבוד אב ואם, מצוות עשה של כבוד אב ואם היתה דוחה גם איסור מלאכות שבת, אף על פי שהן לא תעשה שיש בו כרת.

ומכל מקום אין ללמוד מכאן שגם שאר מצוות עשה יהיו דוחות לא תעשה שיש בו כרת, כי אפשר שרק כשאין לו דרך אחרת לקיים את המצווה [=זהו הכשר מצווה], כגון זה שאינו יכול להאכיל אביו ואמו בלא שישחט ויבשל, המצווה דוחה איסור לא תעשה שיש בו כרת.

אבל כשיש לו דרך אחרת, כגון אם לא היה הכתוב מלמד שערווה פטורה מיבוס, מי שנפלה לפניו ערוותו ליבוס, מאחר שיכול לחלוץ ולא לייבס, לא תהא מצוות יבוס דוחה איסור ערווה ויחלוץ ולא ייבס.